

The kedushah of Eretz Yisrael and its centrality in Jewish thought

Pesukim

1 ספר בראשית פרק יב

(א) ויאמר יְדֹדְךָ אֶל אַבְרָם לֵאמֹר לָךְ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם וּמְמֹלַדְתֶּךָ וּמִבְּיַת אָבִיךָ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲרָאָה: (ב) וְאָעֲשֶׂה לְגֹי גְדוֹל וְאֶבְרַכְךָ וְאֶגְדְּלָה שְׁמֶךָ וְהָיָה בְרַכָּה: (ג) וְאֶבְרַכְךָ מִבְּרַכְיָךְ וּמִקְלָלְךָ אֲאִיר וּנְבָרְכֶנּוּ בְּךָ כָּל מְשֻׁפָּחַת הָאָדָמָה:

2 ספר דברים פרק ד

(ד) וְאֵתִי צִוָּה יְדֹדְךָ בְּעֵת הַהוּא לְלַמֵּד אֶתְכֶם חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים לַעֲשׂוֹתָם אֲתֶם בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר אֲתֶם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ:

3 ספר דברים פרק ח

(ז) כִּי יֵדְוֶדְךָ אֱלֹהֶיךָ מִבֵּינֵךְ אֶל אֶרֶץ טוֹבָה אֶרֶץ נַחְלֵי מַיִם עֵינַת וְתִהְיֶה מִצְרַיִם בְּבִקְעָה וּבְהָרִים: (ח) אֶרֶץ חֹטֵה וְשֹׁעֵרָה וְגִפְנִים וְתַנְאֵה וְרִמּוֹן אֶרֶץ זֵית שֶׁמֶן וְדִבְשׁ: (ט) אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא בְמִסְכָּנֶת תֹּאכַל בָּהּ לֶחֶם לֹא תִחַסֵּר כָּל בָּהּ אֶרֶץ אֲשֶׁר אֲבִנֶיהָ בְּרָזֶל וּמִהַרְרֵיהָ תִחַצֵּב נְחֹשֶׁת:

4 ספר דברים פרק יא

(י) כִּי הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲתָהּ בָּא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ לֹא כְאֶרֶץ מִצְרַיִם הוּא אֲשֶׁר יְצַאתֶם מִשָּׁם אֲשֶׁר תִּזְרַע אֶת זְרַעְךָ וְהִשְׁקִיתָ בְּרִגְלֶךָ כְּגֹן הַיִּרְקָה: (יא) וְהָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲתֶם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ אֶרֶץ הָרִים וּבְקָעוֹת לְמַטֵּר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתָּה מַיִם: (יב) אֶרֶץ אֲשֶׁר יְדֹדְךָ אֱלֹהֶיךָ דִּרְשׁ אֶתְהָ תַמִּיד עֵינֶיךָ יְדֹדְךָ אֱלֹהֶיךָ בְּהַ מְרִשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרֵית שָׁנָה:

Chazal

5 משנה מסכת כלים פרק א משנה ו

עשר קדשות הן, ארץ ישראל מקדשת מכל הארצות. ומה היא קדשתה, שמביאים ממנה העמר והבכורים ושתי הלחם, מה שאין מביאין כן מכל הארצות:

6 תלמוד בבלי מסכת כתובות דף קי:

תנו רבנן לעולם ידור אדם בא"י אפי' בעיר שרובה עובדי כוכבים ואל ידור בחוץ לארץ ואפילו בעיר שרובה ישראל שכל הדר בארץ ישראל דומה כמי שיש לו אלוה וכל הדר בחוצה לארץ דומה כמי שאין לו אלוה שנא' לתת לכם את ארץ כנען להיות לכם לאלהים וכל שאינו דר בארץ אין לו אלוה אלא לומר לך כל הדר בחוץ לארץ כאילו עובד עבודת כוכבים...

7 תלמוד בבלי מסכת כתובות דף קיא.

אמר רבי אלעזר כל הדר בארץ ישראל שרוי בלא עון שנאמר ובל יאמר שכן חליתי העם היושב בה נשוא עון אמר ליה רבא לרבא אשי אנן בסובלי חלאים מתניין לה אמר רב ענן כל הקבור בארץ ישראל כאילו קבור תחת המזבח כתיב הכא מזבח אדמה תעשה לי וכתוב התם וכפר אדמתו עמו

8 ספרי פרשת האזינו פסקא כח

היה ר' מאיר אומר כל הדר בארץ ישראל וקורא ק"ש שחרית וערבית ומדבר בלשון הקודש הרי הוא בן העולם הבא.

9 ספרי פרשת ראה פסקא פ

וירשת אותם וישבתם, מעשה ברבי יהודה בן בתירה ורבי מתיא בן חרש ורבי חנניה בן אחי רבי יהושע ורבי יונתן שהיו יוצאים חוצה לארץ והגיעו לפלטום וזכרו את ארץ ישראל זקפו עיניהם וזלגו דמעוניהם וקרעו בגדיהם וקראו את המקרא הזה +שם/דברים/ יא לא+ וירשתם אותה וישבתם בה ושמרתם לעשות את כל החקים האלה אמרו ישיבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל המצוות שבתורה. מעשה ברבי אלעזר בן שמוע ורבי יוחנן הסנדלר שהיו הולכים לנציבים אצל רבי יהודה בן בתירה ללמוד ממנו תורה והגיעו לציידן וזכרו את ארץ ישראל זקפו עיניהם וזלגו דמעוניהם וקרעו בגדיהם וקראו את המקרא הזה +שם/דברים/ יא לא+ וירשתם אותה וישבתם בה ושמרתם לעשות את כל החוקים האלה ואת המשפטים אמרו ישיבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל המצוות שבתורה חזרו ובאו להם לארץ ישראל

10 רמב"ם יד החזקה - הלכות תרומות פרק א הלכה ה

כל שהחזיקו עולי מצרים ונתקדש קדושה ראשונה כיון שגלו בטלו קדושתן שקדושה ראשונה לפי שהיתה מפני הכיבוש בלבד קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבוא כיון שעלו בני הגולה והחזיקו במקצת הארץ קדושה שנייה העומדת לעולם לשעתה ולעתיד לבוא והניחו אותם המקומות שהחזיקו בהם עולי מצרים ולא החזיקו בהם עולי בבל כשהיו ולא פטרום מן התרומה והמעשרות כדי שימכו עליהם עניים בשביעית ורבינו הקדוש התיר בית שאן מאותם המקומות שלא החזיקו בהם עולי בבל והוא נמנה על אשקלון ופטרה מן המעשרות.

11 רמב"ם יד החזקה - הלכות בית הבחירה פרק ו הלכה טז

ולמה אני אומר במקדש וירושלים קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא ובקדושת שאר א"י לענין שביעית ומעשרות וכיוצא בהן לא קדשה לעתיד לבוא לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה בטלה והרי הוא אומר והשמותי את מקדשיכם ואמרו חכמים אע"פ ששמומין בקדושתן הן עומדים אבל חיוב הארץ בשביעית ובמעשרות אינו אלא מפני שהוא כבוש רבים וכיון שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכבוש ונפטרה מן התורה ממעשרות ומשביעית שהרי אינה מן ארץ ישראל וכיון שעלה עזרא וקדשה לא קדשה בכיבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה ולפיכך כל מקום שהחזיקו בה עולי בבל ונתקדש בקדושת עזרא השנייה הוא מקודש היום ואע"פ שנלקח הארץ ממנו וחייב בשביעית ובמעשרות על הדרך שביארנו בהלכות תרומה:

12 רמב"ן על יקרא פרק יח פסוק כה

ותטמא הארץ ואפקוד עונה עליה ותקיא הארץ החמיר הכתוב בעריות, בעבור הארץ שתטמא בהן ותקיא הנפשות העושות והנה העריות חובת הגוף ואין תלויות בארץ, אבל סוד הדבר בכתוב שאמר (דברים לב ח ט) בהנחל עליון גוים בהפרידו בני אדם יצב גבולות עמים וגו' כי חלק ה' עמו וגו' והענין כי השם הנכבד ברא הכל, ושם כח התחתונים בעליונים, ונתן על כל עם ועם בארצותם לגוייהם כוכב ומזל ידוע כאשר נודע באצטגנינות וזהו שנאמר (דברים ד יט) אשר חלק ה' אלהיך אותם לכל העמים, כי חלק לכולם מזלות בשמים, וגבוהים עליהם מלאכי עליון נתנם להיותם שרים עליהם...

והנה השם הנכבד הוא אלהי האלהים ואדוני האדונים לכל העולם, אבל ארץ ישראל אמצעות הישוב היא נחלת ה' מיוחדת לשמו, לא נתן עליה מן המלאכים קצין שוטר ומושל בהנחילו אותה לעמו המיוחד שמו זרע אוהביו, וזהו שאמר (שמות יט ה) והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ, וכתוב (ירמיה יא ד) והייתם לי לעם ואנכי אהיה לכם לאלהים, לא שתהיו אתם אל אלהים אחרים כלל והנה קידש העם היושב בארצו בקדושת העריות וברובי המצות להיותם לשמו, ולכך אמר (להלן כ כב) ושמרתם את כל חוקותי ואת כל משפטי ועשיתם אותם ולא תקיא אתכם הארץ, וכתוב (שם פסוק כד) ואמר לכם אתם תירשו את אדמתם ואני אתננה לכם לרשת אותה אני ה' אלהיכם אשר הבדלתי אתכם מן העמים, יאמר כי הבדיל אותנו מכל העמים אשר נתן עליהם שרים ואלהים אחרים, בתנו לנו את הארץ שיהיה הוא יתברך לנו לאלהים ונהיה מיוחדים לשמו והנה הארץ שהיא נחלת השם הנכבד תקיא כל מטמא אותה ולא תסבול עובדי ע"ז ומגלים עריות: ...

והנה בחוצה לארץ, אע"פ שהכל לשם הנכבד, אין טהרה בה שלימה, בעבור המשרתים המושלים עליה והעמים תועים אחרי שריהם לעבוד גם אותם ולכך יאמר הכתוב (ישעיה נד ה) אלהי כל הארץ יקרא, כי הוא אלהי האלהים המושל על הכל והוא יפקוד בסוף על צבא המרום במרום להסיר ממשלת העליונים ולהרוס מערכת המשרתים, ואחרי כן יפקוד על מלכי האדמה...

והנה השם הנכבד יתברך אלהי האלהים בכל העולם ואלהי ארץ ישראל שהיא נחלת ה', וזהו טעם וזנה אחרי אלהי נכר הארץ (דברים לא טז), כי האלוהות נכרים בארץ השם ובנחלתו, וזהו שנאמר (מ"ב יז כו) לא ידעו את משפט אלהי הארץ וישלח בם את האריות והנם ממיתים אותם כאשר אינם יודעים את משפט אלהי הארץ, והנה הכותיים לא היו נענשים בארצם בעבדם את אלהיהם לשלח בהם את האריות, ובבואם בארץ השם ועשו שם כמעשיהם הראשונים שלח בהם האריות הממיתים אותם וכן שנו בספרא (קדושים יא יד), ולא תקיא הארץ אתכם וגו', ארץ ישראל אינה כשאר ארצות, אינה מקיימת עוברי עבירה ובספרי (האזינו שטו) ואין עמו אל נכר (דברים לב יב), שלא תהא רשות לאחד משרי האומות לבא לשלוט בכם, כענין שנאמר ואני יוצא והנה שר יון וגו' והוא מאמרם (כתובות קי:) כל הדר בחוצה לארץ דומה כמי שאין לו אלוה שנאמר (להלן כה לח) לתת לכם את ארץ כנען להיות לכם לאלהים, ואומר (ש"א כו יט) כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך עבוד אלהים אחרים:

ומן הענין הזה אמרו בספרי (עקב מג), ואבדתם מהרה (דברים יא יז), אף על פי שאני מגלה אתכם מן הארץ לחוצה לארץ היו מצוינין במצות שכשתחזרו לא יהו עליכם חדשים, משל לאדון שכעס על אשתו ושלחה לבית אביה, אמר לה הוי מתקשטת תכשיטים שכשתחזרי לא יהיו עליך חדשים, וכן אמר ירמיה (לא כ) הציבי לך ציונים, אלו המצות שישראל מצוינין בהם:

והנה הכתוב שאמר (דברים יז יח) ואבדתם מהרה ושמרתם את דברי אלה וגו', אינו מחייב בגלות אלא בחובת הגוף כתפילין ומזוזות, ופירשו בהן כדי שלא יהו חדשים עלינו כשנחזור לארץ, כי עיקר כל המצות ליושבים בארץ ה' ולפיכך אמרו בספרי (ראה פ), וירשתם אותה וישבתם בה ושמרתם לעשות (דברים יא לא לב), ישיבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל המצות שבתורה, וכך הוא בתוספתא דע"ז (פ"ה ה"ב) וזו היא מחשבת הרשעים (סנהדרין קה) שהיו אומרים ליחזקאל, רבינו יחזקאל עבד שמכרו רבו יש עליו כלום, שנאמר (יחזקאל כ לב) והעולה על רוחכם היה לא תהיה אשר אתם אומרים נהיה כגוים כמשפחות האדמה לשרת עץ ואבן:

The kedushah of Eretz Yisrael and its centrality in Jewish thought

וזו היא מצות יעקב אבינו לביתו ולכל אשר עמו בשעת ביאתם לארץ (בראשית לה ב) הסירו את אלהי הנכר אשר בתוכם והטהרו והשם לו לבדו נתכנו עלילות שמתה רחל בדרך בתחילת בואם בארץ, כי בזכותה לא מתה בחוצה לארץ, ובזכותו לא ישב בארץ עם שתי אחיות והיא היתה הנשאת באיסור האחיה ונראה שנתעברה מבנימין קודם בואם בשכם ולא נגע בה בארץ כלל, מפני הענין שהזכרנו: ...

ואין רשות לפרש בענין הארץ יותר מזה, אבל אם תזכה להבין הארץ הראשונה הנזכרת בפסוק בראשית והנזכרת בפרשת אם בחקותי (להלן כו מב), תדע סוד נשגב ונעלם, ותבין מה שאמרו רבותינו (תנחומא ויקהל ז) בית המקדש של מעלה מכוון כנגד בית המקדש של מטה, וכבר רמזתי לך בפסוק כי לי הארץ (שמות יט ה):

13 ספר הכוזרי - מאמר שני

(י) אמר החבר: אין כל קשי לקבל את ההנחה כי ארץ אחת נתיחדה בדבר מה משאר כל הארצות הלא בעיניך תראה כי מקום אחד טוב משאר כל המקומות לצמח מיחד למחצב מיחד ולחי מיחד ותושביו מיחדים בצורתם ובמדותם משאר כל האנשים וכל זה באמצעות מזג הלחיות אשר בגוף כי במזג הזה תלויים גם שלמות הנפש וחסרונה:

(יא) אמר הכוזרי: אולם אני לא שמעתי כי יש לאנשי ארץ ישראל יתרון על שאר בני אדם:

(יב) אמר החבר: כך גם הרכם זה שאתם אומרים כי הכרם מצליח בו לולא היו נוטעים בו את הגפנים ועושים את כל מלאכת עבודת הכרם הדרושה לגדולם לא היה עושה ענבים והנה המעלה המיוחדת באה ראשונה לעם אשר הוא הסגלה והגרעין (כמו שהזכרתי למעלה) ואחרי זה יש גם לארץ חלק במעלה הזאת וכן למעשים ולמצוות התלויים בארץ שהם מעין עבודת הכרם לכרם אולם שלא ככרם העושה ענבים גם במקום אחר אין עם הסגלה יכול להדבק בענין האלוהי כי אם בארץ הזאת:

(יג) אמר הכוזרי: האמנם והלא מאדם הראשון ועד משה (וממשה ועד סוף הנבואה) נבאו רבים במקומות אחרים אברהם באור כשדים וגם יחזקאל ודניאל בבבל נבאו וירמיהו הלא נבא במצרים:

(יד) אמר החבר: כל מי שנתנבא לא נתנבא כי אם בארץ הזאת או בעבורה כך זכה אברהם לנבואתו הראשונה כאשר צוה ללכת אל הארץ הזאת ויחזקאל ודניאל בעבורה נבאו אכן שניהם ראו עוד את הבית הראשון ואת כבוד השכינה אשר כל ימי היותה שורה בבית ההוא היה כל אדם המוכן לכך מצד הסגלה מגיע לנבואה אשר לנבואת ירמיהו במצרים הלא היתה בארץ ובעבורה כמוה כנבואת משה ואהרן ומרים כי סיני ופארן שניהם בגבול ארץ ישראל הלא הם על יד ים סוף ודבר האלוהי היה ושתי את גבלך מים סוף ועד ים פלשתים וממדבר עד הנהר והנה מדבר הוא מדבר פארן המדבר הגדול והנורא והוא גבולה הדרומי של הארץ והנהר שהוא נהר פרת כמו שנאמר והנהר הרביעי הוא פרת הוא גבול הארץ בצפון בארץ הזאת נוצר אדם הראשון ובה מת (כי לפי המקבל אצלנו נקברו במערת המכפלה ארבעה זוגות אדם וחיה אברהם ושרה ויצחק ורבקה ויעקב ולא על הארץ הזאת נפלה המחלקת והקנאה בראשונה בין הבל ובין קין כאשר בקשו לדעת מי משניהם ירצה לבוא במקום אדם כסגלותו וגרעינו ובזה יהיה הוא היורש את הארץ והוא המדבק בענין האלוהי ואחיו לא יהיה כי אם כקלפה ואז קרה מה שקרה הבל נהרג ונשארה המלכות עקרה כמה שנאמר ויצא קין מלפני ה' זאת אומרת מן הארץ ההיא שכן אמר קין הן גרשת אתי היום מעל פני האדמה ומפניך אסתר (וכן ביונה נאמר ויקם יונה לברח תרשישה מלפני ה' אם כי הוא לא ברח כידוע כי אם מארץ הנבואה והנה השיבו האלוהי ממעי הדגה אל הארץ ההיא ושם השרה עליו נבואתו וכשם שרמזו לארץ הזאת בכנוי לפני ה' כך נאמר עליה תמיד עיני ה' אלהיך בה) ומשנולד שת והוא דומה לאדם כמה שנאמר ויולד בדמותו כצלמו בא הוא במקום הבל כמה שנאמר כי שת לי אלהים זרע אחר תחת הבל כי הרגו קין ונעשה הוא ראוי להקרא בן אלהים שם שנקרא בו אדם וראוי לנחל את הארץ ההיא שהיא רק מדרגה אחת למטה מגן עדן בארץ ההיא בנו האבות מזבחות ובה קראו בשם ה' אף נענו שם באש מן השמים ובאור האלוהי ועקדת יצחק אף היא היתה בארץ הזאת על הר שעמד אז בשממתו הוא הר המוריה רק לאחר זמן בימי דוד עת כבר היה חבל הארץ ההוא מישב וארונה היבוסים עובד וחורש בהר ההוא נודע הסוד האלוהי כי זה הוא המקום המיוחד בו תשרה השכינה כדבר שנאמר ויקרא אברהם שם המקום ההוא "יראה אשר יאמר היום בהר" יראה ובספר דברי הימים צין במפרש כי בית המקדש נבנה בהר המוריה ועל הארץ ההיא נפלה הקנאה בין יצחק ובין ישמעאל ולסוף נדחה ישמעאל בהיותו כקלפה ואם כי נאמר בו הנה ברכתי אתו והרביתי אתו במאד מאד לא נתברך כי אם בטובת העולם הזה אולם ביצחק נאמר שם ואת בריתי אקים את יצחק וזה כנוי להדבקות הענין האלוהי בו ולטובה בעולם הבא אבל לא נתנה ברית לא לישמעאל ולא לעשו אם אמנם יש להם הצלחה בעולם הזה ועל הארץ ההיא נפלה הקנאה בין יעקב ובין עשו בדבר הבכורה והברכה ולסוף נדחה עשו על אף גבורתו מפני יעקב עם כל חלשתו בארץ ההיא היו בלא ספק המקומות שנמצאו ראויים להקרא שערי השמים הלא תראה כי יעקב לא יחס את המראות אשר ראה לא לזך נפשו ולא לאמונתו החזקה וליראת אלהים אשר בלבו כי אם למקום בו נראו כמו שאמר הכתוב וירא ויאמר מה נורא המקום הזה ועל המקום הזה נאמר עוד לפני כן ויפגע במקום זאת אומרת במקום המיוחד וכן אתה רואה כי בחיר אנשי הסגלה אברהם אחרי עלותו במדרגות שלמות והעשותו ראוי להדבק בענין האלוהי העבר מארצו אל המקום ההוא אשר בו לבד יגיע לתכלית השלמות הלא כה יעשה עובד האדמה במצאו בתוך אדמה צחיחה שרש של אילן שפריו טוב מעבירו הוא אל אדמה נעבדת שלפי טבעה עתיד זה להצליח בה ושם יגדלוהו עד היותו לעץ מעצי הגן תחת אשר עד הנה היה שיח בר ולאילן מצמיח אילנות רבים למינהו תחת אשר עד הנה צמח רק דרך מקרה ובמקום מקרי וכך היה דבר הנבואה גם בזרעו של אברהם בארץ ישראל כל ימי היותם בארץ ישראל רבו נושאי הנבואה ותנאים רבים סיעום בדבר הטהרות והעבודות והקרבנות ועל הכל קרבת השכינה כי הענין האלוהי כאלו עומד ומצפה למי שראוי לו כגון הנביאים והחסידיים לחול בו ולהיות לו לאלהים כשם שהשכל עומד ומצפה למי שהשלמו תכונותיו הטבעיות והגיעו נפשו ומדותיו לידי שווי כגון הפילוסופים לחול עליו בשלמות וכשם שהנפש עומדת ומצפה למי שהשלמו כחותיו הטבעיים שלמות המוכנה לקראת מדרגה גבוהה יותר כגון בעל החיים לחול עליו וכשם שהטבע עומד ומצפה למזג איכות שהגיע לידי שווי לחול עליו למען היות מזג זה לצמח:

ארץ ישראל איננה דבר חיצוני קנין חיצוני לאומה רק בתור אמצעי למטרה של ההתאגדות הכללית והחזקת קיומה ההמרי או אפילו הרוחני. ארץ ישראל היא חטיבה עצמותית קשורה בקשר חיים עם האומה חבוקה בסגולות פנימיות עם מציאותה, ומתוך כך אי אפשר לעמוד על התוכן של סגולת קדושת ארץ ישראל, ולהוציא לפועל את עומק חבתה בשום השכלה רציונלית אנושית כי אם ברוח ד' אשר על האומה בכללה, בהטבעה הטבעית הרוחנית אשר בנשמת ישראל, שהיא ששולחת את קויה בצבעים טבעיים בכל הארחות של ההרגשה הבריאה, ומזרחת היא את זריחתה העליונה על פי אותה המדה של רוח הקדושה העליונה, הממלאת חיים ונעם עליון את לבב קדושי הרעיון ועמוקי המחשבה הישראלית. המחשבה על-דבר ארץ ישראל, שהיא רק ערך חיצוני כדי העמדת אגודת האומה, אפילו כשהיא באה כדי לבצר על-ידה את הרעיון היהודתי בגולה, כדי לשמור את צביונו ולאמץ את האמונה והיראה והחזוק של המצות המעשיות בצורה הגונה. אין לה הפרי הראוי לקיום, כי היסוד הזה הוא רעוע בערך איתן הקודש של א"י. האמוץ האמתי של רעיון היהדות בגולה בא יבא רק מצד עמק שקועו בארץ-ישראל ומתקות ארץ-ישראל יקבל תמיד את כל תכונותיו העצמיות. צפית ישועה היא כח-המעמיד של היהדות הגלותית, והיהדות של ארץ ישראל היא הישועה עצמה.

יצירה עצמית ישראלית במחשבה ובתקף החיים והמפעל אי אפשר לישראל אלא בארץ ישראל. לעומת זה כל הנעשה מישראל בארץ ישראל מתבטלת הצורה הכללית שבו לגבי הצררה העצמית המיוחדת של ישראל וזהו אושר גדול לישראל ולעולם.